

Milan Mesić (1948–2016)

Nakon razmjerno duge i teške bolesti 23. travnja 2016. godine preminuo je Milan Mesić, kratko nakon ulaska u 69. godinu života. Rođen je 6. travnja 1948. u Sisku, gdje je završio osnovnu i srednju školu. Dvopredmetni studij sociologije i povijesti upisao je 1968. godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Činjenica što je studentske dane provodio u vrijeme pojave i širenja studentskog pokreta Europom, pa i Istočnom, te razvoja i popularizacije ideja nove ljevice, snažno je utjecala na oblikovanje njegova svjetonazora, ali i kasnijih znanstvenih interesa. Tijekom studentskih dana, u duhu vremena, pokazivao je interese za književnost i kazalište. Diplomirao je 1973. godine, nakon čega vrlo brzo započinje njegova znanstvena karijera. Od 1975. godine radi kao asistent na Odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Dvije godine kasnije je magistrirao, a samo dvije godine nakon obrane magisterija obranio je i doktorsku disertaciju (1979). Zadnji stupanj u akademskoj karijeri dosegnuo je 1997. godine, kad je izabran u zvanje redovnog profesora u trajnom zvanju.

Znanstvena karijera Milana Mesića može se ugrubo podijeliti u tri osnovne etape. U onoj prvoj područje njegovih znanstvenih interesa bio je radnički pokret te problemi upravljanja u samoupravnim organizacijama. Od početka osamdesetih godina 20. stoljeća područje njegova znanstvenog interesa prebacuje se na fenomen migracija, što će ujedno biti i najdulja i najplodnija faza njegova znanstvenog rada. U toj je fazi dao suštinski doprinos uspostavi i razvoju sociologije migracija u Hrvatskoj, ali i migracijskih studija općenito kao interdisciplinarnoga istraživačkog područja. Višestruk je njegov doprinos razvoju ove posebne sociologije, koja danas postaje sve aktualnijom. Prije svega, u drugoj polovini osamdesetih godina 20. stoljeća imao je ključnu ulogu u uspostavi Instituta za migracije i narodnost, jedine istraživačke institucije u Hrvatskoj koja je ponajprije usmjerena na istraživanje migracija i s njima povezanih fenomena. Bio je ravnatelj tog instituta od 1984. do 1989. godine, a tijekom tog razdoblja Institut je prerastao iz organizacije nejasnog profila u jasno strukturiranu znanstvenu ustanovu. U tom je razdoblju uspostavio i uređivao i jedini specijalizirani časopis za područje migracijskih studija u Hrvatskoj, ali i šire, pod nazivom *Migracijske teme* (danas *Migracijske i etničke teme*). Tako je uspostavljena stabilna istraživačka infrastruktura koja danas ima nezamjenjiv doprinos u razvoju migracijskih studija u Hrvatskoj i regiji. Druga važna dimenzija doprinosa Milana Mesića razvoju sociologije migracija i migracijskih studija odnosi se na njegovu nastavnu djelatnost. Uveo je i do smrti držao kolegij Sociologija migracija na studiju sociologije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Za potrebe tog kolegija napisao je cjelovit i opsežan udžbenik, koji će ostati nezamjenjiva literatura za buduće studente. No, za razvoj same sociologije migracija vjerojatno je još značajniji njegov nastavni rad na poslijediplomskoj razini obrazovanja. Od 1993. do 1999. godine bio je voditelj poslijediplomskog studija

Sociologija migracija, koji je bio jedan od prvih tog tipa u Europi. Od tada pa do smrti bio je mentor gotovo svim istraživačima iz područja sociologije migracija u Hrvatskoj, bilo pri izradi znanstvenog magisterija bilo doktorske disertacije, a često i jednog i drugoga. Na taj način je oblikovao budućnost te sociološke discipline za nadolazećih nekoliko desetljeća. Treća dimenzija zasluga Milana Mesića za razvoj migracijskih studija u Hrvatskoj odnosi na njegov znanstveni doprinos u užem smislu, kroz znanstvenu produkciju. Od oko 150 znanstvenih radova te desetak monografija koje je objavio u znanstvenoj karijeri, najveći se dio odnosi upravo na sociologiju migracija. Iako je iz tog mnoštva projekata i radova teško izdvojiti one najznačajnije, za ovu bih priliku istaknuo njegova istraživanja izbjegličkih i povratničkih migracija. Jedan je od rijetkih autora u svijetu koji je pratio isti izbjeglički val tijekom duljega vremenskog razdoblja i u njegovim različitim aspektima. Milan Mesić je već na samom početku Domovinskog rata i rata u Bosni i Hercegovini počeo provoditi kvalitativna i kvantitativna istraživanja među prognanicima i izbjeglicama, kako onima smještenima u Hrvatskoj tako i onima u inozemstvu. Temeljem tih istraživanja predložio je inspirativnu tipologiju izbjeglica i protjeranih osoba kojom je pokazao kako je čak i ta populacija, koju se uglavnom doživljava homogenom u patnji, izrazito heterogena, kako po motivima i okolnostima bijega tako i po pogledu na povratak i dugoročno rješenje za svoju situaciju. Interes za tu temu zaokružio je u godinama nakon kraja rata, provodeći niz istraživanja o povratku srpskih izbjeglica u Hrvatsku. Zaključke tih istraživanja također je obogatio prijedlozima nekoliko tipologija povratnika i potencijalnih povratnika.

Treća faza njegova znanstvenog rada prirodno je proizišla iz one prethodne, a u njoj je svoj istraživački interes usmjerio na fenomen multikulturalizma. Naime, neminovna posljedica masovnih europskih migracija tijekom 19. i 20. stoljeća jest etnička i kulturna pluralnost suvremenih, ponajprije Zapadnih, društava. Ta razmjerno nova stvarnost postavlja niz pitanja i izazova, a multikulturalizam se pojavljuje kao jedan od mogućih odgovora. Milan Mesić je ovoj temi pristupio strastveno, što je ubrzo rezultiralo objavom knjige s prvim cjelovitim prikazom recentnih rasprava o multikulturalizmu. Strast koju je pokazao za tu temu dobrim je dijelom posljedica činjenice što je multikulturalizam bio blizak njegovu svjetonazoru i uvjerenjima. Multikulturalizam kao politička vrijednost u sebi nosi *otvorenost* kao temeljnu ideju, što je bila jedna od dominantnih crta svjetonazora i karaktera profesora Milana Mesića. Bio je otvoren za raspravu, drukčija stajališta i suprotstavljene argumente, za bitno različite i alternativne poglede na svijet, a prije svega bio je otvoren za druge ljude.

Iza Milana Mesića, nažalost, ostaje nepotpuni krug, koji je namjeravao zatvoriti. Neposredno prije no što je obolio, počeo je raditi na udžbeniku o društvenim pokretima, kojom bi se vratio prvoj etapi svoje znanstvene karijere i time zaokružio svoju nastavničku ostavštinu. Naime, jedan je od rijetkih suvremenih sveučilišnih nastavnika koji je ostavio dva sveučilišna udžbenika, *Međunarodne migracije – tokovi i teorije* iz 2002. godine (u izdanju zagrebačkog FF Press-a i Zavoda za sociologiju) te *Multikulturalizam – društveni i teorijski izazovi* iz 2006. godine (u izdanju Školske knjige iz Zagreba).

Za svoj rad dobio je veći broj nagrada. Dvaput je primio državnu nagradu za znanost (2003. i 2013. godine) te jednom godišnju nagradu Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (2007. godine za knjigu *Multikulturalizam – društveni i teorijski izazovi*) te povelju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (2014. godine). Njegov je rad prepoznat i nagrađen i kroz najznačajnije međunarodne znanstvene stipendije kao što su Fulbrightova stipendija (1997–1998) te DAAD, stipendija Berliner Institut für Vergleichende Sozialforschung (1999–2000).

Smrt kolege i prijatelja neupitno je tragičan događaj. No, ujedno u njemu ima i nešto produktivno. To je događaj koji nas, kao niti jedan drugi, nagoni da osvjestimo doprinos i važnost te osobe kako za nas ponaosob, tako i za organizaciju ili profesionalnu zajednicu kojoj smo zajedno pripadali. To je ujedno i prilika da, meditirajući nad životom i radom preminuloga, izvučemo pouke za svoju budućnost i budućnost zajednice kojoj pripadamo. Smrt Milana Mesića svakako mora biti povodom za takva promišljanja, jer bi veliki gubitak bio da njegove individualne i profesionalne osobine te postignuća ne ostanu naslijeđe koje će oblikovati budućnost sociološke zajednice u Hrvatskoj.

Dragan Bagić